

การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนกลางโดยใช้คารวธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม

Promoting the Democratic Learning of Young People in Schools of North East Using Harmony Respecting Wisdom

พัชรี ศิลารัตน์¹, พระอุดมเกียรติ วิสุทธาจาโร²

Patcharee Silarat, PhraUdomkiat Wisuthajaro

จิตจรลดา ศิลารัตน์³, ปิยะสุดา เพชรอาเวช⁴

Jitladda Silarat, Piyasuda Pecharawech

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2558

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในด้านคารวธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม 2) เพื่อสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตย 3) เพื่อทดลองใช้ และประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตย 4) เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองก่อนกับหลังการใช้ รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสถานศึกษาเป้าหมายเพื่อดำเนินการวิจัย คือ สถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเยาวชนที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 400 คนโดยคำนวณตามสัดส่วนหน่วยตัวอย่าง 4 จังหวัด 16 โรงเรียน สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) และ สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาเป้าหมาย พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านคารวธรรมและด้านสามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งสองด้านแรกมีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ผลสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาเป้าหมายในด้านคารวธรรม และด้านสามัคคีธรรม ได้จัดกิจกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาเป้าหมาย ในด้านคารวธรรมจำนวน 3 กิจกรรม และด้านสามัคคีธรรมจำนวน 5 กิจกรรม
3. ผลการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในด้านคารวธรรม

¹ พร.ด. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

² ศน.ม.รัฐศาสตรบัณฑิต, อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

³ รัฐศาสตรบัณฑิต, ผู้ช่วยนักวิจัย

⁴ พร.ด. วัฒนธรรมศาสตร์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

และด้านสามัคคีธรรม ได้ทำการทดลองกับนักเรียนมัธยมปลายในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 150 คน ผลการเปรียบเทียบ การทดลองก่อนกับหลังการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในด้านคารวะธรรม และด้าน สามัคคีธรรม พบว่า คะแนนก่อนและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนรวมหลัง การทดลองสูงกว่าคะแนนรวมก่อนทดลองซึ่งหมายความว่าผลการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนดีขึ้นอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปได้ว่ารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไปทดลองใช้แล้ว ทำให้ผล การพัฒนาดีขึ้น

คำสำคัญ : 1. การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษา 2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลาง 3. โดยใช้คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

Abstract

The research served the purposes: 1) to study higher students' statuses on learning experience of democracy by using three domains of deference, unity and wisdom, 2) to construct a model to supplement their learning experience of democracy by using the three domains , 3) to try out the model and evaluate it, 4) to compare results of the pretest with those of the posttest of the constructed model. The research sites were at high schools in the central part of Thailand's northeastern region. The sampling groups comprised 400 students, calculating the amounts following proportional sampling units out of sixteen schools in four provinces. Statistics used for testing hypotheses included analyses of structured equation by making use of LISREL-dubbed program and Pearson Correlation.

Results of conducting the research have unveiled the following findings:

1. High school students' learning experience of democracy has had influential coefficients ranked in descending order, which are: i) deference, ii) unity and iii) wisdom. Only two of which show statistical significance at .05

2. The results of constructing the model to supplement their learning experience of democracy by using two domains of deference and unity give rise to three activities for deference and five activities for unity.

3. Results of trying out and evaluating the model have been carried out among 150 high school students in RoiEt province. Comparative results prior to and after using two domains of deference and unity have confirmed that the pretest and the posttest scores bear statistical significance at .05; total scores after trying it out are higher than those before doing it. The result, therefore, signifies that their learning experience of democracy has improved with

statistical significance. In summary, the try-out model constructed by the researcher to supplement their learning for democracy has culminated in better development results,

- Keywords:** 1. To supplement high school students' learning experience of democracy
2. The central part of Thailand's northeastern region
3. By using domains of deference, unity and wisdom

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบบที่เสนอรูปแบบในการปกครองรูปแบบหนึ่งที่หลายประเทศในสังคมโลกเห็นว่าเป็นระบบการเมืองการปกครองที่ดีที่สุด ในบรรดาระบบการเมืองการปกครองที่มีอยู่ในโลกปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เพราะการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองกันเอง (กรมวิชาการ 2542, หน้า 13) มีหลักการสำคัญในการปกครองคือ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความมีเหตุผล และการมีสิทธิเสรีภาพ นอกจากนี้ได้มีการกำหนดมาตรการเพื่อทำให้ความเป็นประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันโดยสันติโดยมีการสร้างสถาบันตัวแทน การกำหนดกระบวนการเลือกตั้ง การมีพรรคการเมือง การมีหน่วยงานของรัฐบาล การใช้เสียงข้างมาก เป็นต้นการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข จำเป็นต้องให้ประชาชนในสังคมมีคุณธรรม และจริยธรรม คุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็นจะขาดไม่ได้คือความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งหมายความว่ามีการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน ทุกคนมีความเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึง เพศ วัย เชื้อชาติ ระดับการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม (ทัศนีย์ วิเศษแก้ว, 2533, หน้า 1)

ประชาธิปไตยนอกจากจะหมายถึงการเมืองการปกครองแล้ว ยังจะเป็นกรอบความคิดที่บุคคลจะนำเอาหลักประชาธิปไตยมาปฏิบัติเป็นพฤติกรรมในการดำเนินวิถีชีวิตและใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเหตุผล มีเสรีภาพ และมีความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมและเจตคติของแต่ละบุคคลได้เป็นอย่างดี คนในสังคมประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน พฤติกรรมย่อมแสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธาในคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามธรรมชาติที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากบ้าน โรงเรียน และระบบการปกครองของรัฐ โดย ซิมซัปมาแต่เยาว์วัยจนเป็นผู้ใหญ่ จนกระทั่งจิตสำนึกแสดงถึงความศรัทธาต่อการปกครองตามระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทุกคนมีค่าเท่าเทียมกันจิตสำนึกที่มีต่อการปกครอง เคารพในการแสดงความคิดเห็นโดยใช้เสียงข้างมาก ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคมมีจิตสำนึกต่อการแสดงออก เช่น การแสดงออกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในการสร้างงานหรือปฏิบัติงาน (กอบกุล ดิษฐ์แย้ม, 2543, หน้า 17)

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางประชาชนยังไม่นำหลักประชาธิปไตยมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นกันอยู่ทั่วไป เช่นมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ละเมิดกฎหมายบ้านเมือง ใช้เสรีภาพเกินขอบเขต ขาดระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า น่าจะได้มีการส่งเสริมและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางให้มีความเป็นประชาธิปไตยให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ที่ขาดส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยอยู่อย่างมาก ทำให้มองดูสังคมมีความเสื่อมลงทุกๆ วัน ซึ่งควรที่จะต้องมีส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยโดยใช้คุณธรรมทั้ง 3 ประการ คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม และการที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ให้ได้ผลดีควรจะเริ่มพัฒนาในวัยเด็ก ด้วยการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการวรรกรรม ควรให้เด็กได้แสดงออกถึงเรื่องการแต่งกายที่ถูกต้องตามกฎระเบียบและข้อบังคับของโรงเรียน เคารพและให้ความสำคัญผู้ฟังและผู้พูด ปฏิบัติตามข้อตกลงและมติของกลุ่มไม่ละเมิดสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่น ไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นและของส่วนรวม ยอมรับผู้อื่นและชมเชยผู้อื่นที่ปฏิบัติดีมีการปฏิบัติตามคิวลำดับก่อนหลัง โดยยึดระเบียบอย่างเคร่งครัด

2. ด้านสามัคคีธรรม ควรให้เด็กได้แสดงออกถึงเรื่องการทำงานร่วมกัน ตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จทุกงาน มีความรับผิดชอบในผลงานของกลุ่ม และร่วมกันปรับปรุงแก้ไขเมื่อมีปัญหาแสดงความยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในการทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความตระหนักในการอยู่ร่วมกัน เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มด้วยความสมัครใจและเต็มใจอย่างสนุกสนานให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามระเบียบและมติของกลุ่ม ไม่แสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงการรังแกหรือเบียดเบียนผู้อื่น พุดจาสุภาพมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ มีความซื่อสัตย์ไม่เอาของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่สร้างปัญหา ซึ่งนำมาถึงการทะเลาะวิวาท

3. ด้านปัญญาธรรม ควรให้เด็กได้แสดงถึงเรื่องการมีเหตุผลเมื่อต้องการตัดสินใจหรือมีการซักถามโต้ตอบ และให้ยอมรับฟังข้อบกพร่องของตนเอง ของกลุ่ม และพยายามปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น แก้ปัญหาโดยให้เหตุผลอย่างมีวิจารณ์ญาณ พุด ระบุและอธิบายเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจได้เกือบทุกสถานการณ์ สามารถเสนอแนะการดำเนินงานของกลุ่มได้ มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทุกขั้นตอนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาโรงเรียนตามระบอบประชาธิปไตย สามารถชี้แจงข่าวสารและการเคลื่อนไหวของโรงเรียนให้ประชาชนได้ทราบ มีจิตสำนึกในกรอบแห่งประชาธิปไตยโดยการออกเสียงในการเลือกตั้งภายในสถานศึกษา

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยในสถานศึกษา โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ทั้งนี้เนื่องจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองและการปกครอง การปฏิวัติรัฐประหาร ตลอดจนการเรียกร้องอันไม่ชอบธรรมของกลุ่มพลังต่างๆ ซึ่งเยาวชนมีความใกล้ชิดเหตุการณ์ พบเห็นอยู่เนืองๆ หากเยาวชนเหล่านี้ไม่ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยด้านต่างๆ ในทางที่ถูกต้องแล้วความเป็นประชาธิปไตยตามวิถีชีวิตของคนไทยในอนาคตก็จะเล็ด เล็กง นอกจากนั้นในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมือง โดยเน้นให้มีคุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ รู้จักเหตุผล รู้จักแยกความรับผิดชอบชั่วดี รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบประเพณีดีงาม มีพฤติกรรมทางสังคมที่ถูกต้อง มุ่งมั่นในการสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเพื่อทดลองใช้ใน 4 จังหวัด ได้แก่ กับเยาวชนที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2. วิทยวิจัย

รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการวรรกรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรมที่เหมาะสมสมควรเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ประชาธิปไตยในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม

3.2 เพื่อสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม

3.3 เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ทั้ง สาม ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม

3.4 เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองก่อนกับหลังการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ทั้ง สาม ด้าน คือ ด้านการยอมรับ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

4.1 ได้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง

4.2 สามารถนำผลการศึกษาวิจัยตลอดจนข้อเสนอแนะไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาประชาธิปไตยในสถานศึกษาต่อไป

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางโดยใช้การยอมรับ สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Methodology) และการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางโดยใช้การยอมรับ สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ เยาวชนที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง จำนวน 9,019 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ ทาโรยามาเน (Taro Yamane, 1967. p.158) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สำหรับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 และใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

$$\begin{aligned} \text{สูตร } n &= \frac{N}{1 + Ne^2} \\ n &= \text{ขนาดกลุ่มตัวอย่าง} \\ N &= \text{จำนวนประชากรทั้งหมด} \end{aligned}$$

$$e = \text{ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ ในที่นี้กำหนดไว้ที่ } .05$$

$$\text{แทนค่าในสูตร} \quad n = 9,019 / [(1 + 9,019 \times (0.25)^2)]$$

$$n = 399.955$$

จากการคำนวณหาขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรทาโรยามาเน่ (รังสรรค์ สิงห์เลิศ, 2551, หน้า 79-80) ดังกล่าว ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 400 คน และเพื่อกระจายข้อมูลตามจังหวัด 4 จังหวัด จังหวัดละ 100 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1) ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) เป็นปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องและมีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางคือนักเรียน

2) ตัวแปรคั่นกลาง ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมที่การเรียนรู้ประชาธิปไตยในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

3) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ คือ การเรียนรู้ประชาธิปไตยด้านคุณธรรมด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยระยะที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ปรับใช้และพัฒนาเครื่องมือมาจากแบบสอบถามที่มีนักวิชาการ จุฬารัตน์ เสือสวย อนัน เมืองบัวผัน และสุภาภรณ์ หว่าเกตุ ได้ทำการศึกษาไว้แล้ว และนำเครื่องมือวัดนั้นมาปรับข้อความบางส่วน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่ทำการศึกษา ในครั้งนี้ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามในตอนที่ 2 การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยประกอบ ใน 3 ด้านคุณธรรม ด้านปัญญาธรรม รวม 30 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถาม เกี่ยวกับการวัดการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรมจำนวน 30 ข้อ

ระยะที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางโดยใช้ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. **กลุ่มเป้าหมาย** กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในระยะที่ 2 ประกอบด้วย พระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมเป็นอาจารย์บรรยาย 5 รูป นักเรียน 10 คน บุคลากรทางการศึกษา 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน รวม 30 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้วิจัย ระยะที่ 2 คือ แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาที่ผู้วิจัยนำผลจากการวิจัยในระยะที่ 1 มาสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นร่างในการพิจารณา ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติ (Workshops) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาการวิจัยระยะที่ 2 นี้เป็นการสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางโดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญ

นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาได้มีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เฉพาะกลุ่มของตน และเมื่อแต่ละกลุ่มได้ข้อมูลและรูปแบบที่จะเสนอแล้ว ต่อจากนั้นจะให้ทุกกลุ่ม ร่วมกระบวนการระดมสมอง (Brain Storming) เพื่อวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะและแนวทางการปรับปรุงรูปแบบการส่งเสริม การเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในระยยะที่ 2 ผู้วิจัยเก็บรวบรวม ข้อมูลจากแบบรวบรวมการวิจารณ์และข้อเสนอแนะ และการปรับปรุงรูปแบบตามการวิจารณ์และข้อเสนอแนะต่อจากนั้น นำมาประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง เพื่อให้ได้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนใน สถานศึกษาที่สมบูรณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยในระยยะที่ 2 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยจัดทำร่างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาโดยใช้ผล จากการวิจัยในระยยะที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยจะ grouping รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนใน สถานศึกษาโดยอาศัยผลจากการถอดข้อความการวิจัยในระยยะที่ 1 และนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญทำการวิพากษ์และ เสนอแนะในขั้นตอนต่อไป

2) ผู้วิจัยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workgroup) ผู้เชี่ยวชาญ 30 คน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workgroup) มี 2 ช่วง คือ 1) การจัดทำการประชุมย่อย (Focus group) ของแต่ละกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่มย่อย โดยในแต่ละกลุ่มจะทำการวิพากษ์ร่างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนใน สถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นมาและคิดรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาของผู้วิจัย เพื่อนำเสนอในการประชุมระดมสมองต่อไป และ 2) การจัดทำ การระดมสมอง (Brainstorming) โดยนำผู้เชี่ยวชาญทั้ง 30 คน 5 กลุ่มประชุมร่วมกันเพื่อทำการวิพากษ์ร่าง รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางที่ผู้วิจัย จัดทำขึ้นมาและให้แต่ละกลุ่มได้เสนอรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง 30 คน จะร่วมกัน วิพากษ์และวิเคราะห์ร่างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางทั้งหมดที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ได้รูปแบบการส่งเสริม การเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางที่ดีที่สุด

3) นำรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลางที่ได้จากการประชุมปฏิบัติการ (Workshop) นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบเลือกกิจกรรม ด้วยการให้ คะแนนความเหมาะสม 5 ระดับ และเลือกรูปแบบกิจกรรมที่มีคะแนนความเห็นชอบตั้งแต่ 3.51-5.00 และพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้สมบูรณ์ ก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

ระยะที่ 3 การทดลองใช้ และประเมินผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชน ในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางใช้วิธีการวิจัยเชิงทดลอง

1. กลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลองในการวิจัยในระยะที่ 3 คือ นักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ผู้วิจัยได้เลือก นักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัยกลุ่มทดลองในการใช้รูปแบบการนักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ด้วยเหตุผลดังนี้เป็นกลุ่มนักเรียนที่มีความต้องการที่จะเป็นกลุ่มทดลองมีความพร้อมในด้านบุคลากรที่มีความต้องการ และตั้งใจจริงที่จะทดลองใช้รูปแบบการนักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เป็นกลุ่มนักเรียนที่ผู้วิจัยสามารถจะทำการติดตามและประเมินผลการทดลองได้อย่างใกล้ชิด

2. ตัวแปรที่ใช้ศึกษาในการวิจัย

- 1) ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษา
- 2) ตัวแปรตาม คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนและตัวแปรในระยะที่ 1 ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบทดสอบก่อนการทดลองและหลังทดลองในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางโดยใช้การวัดธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนและตัวแปรในระยะที่ 1 ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) เลือกกลุ่มตัวอย่างในการดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 150 คนซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัยและโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์วิบูลย์
- 2) ทำการเก็บข้อมูลก่อนทดลองกับกลุ่มตัวอย่างเป็น Pretest
- 3) ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนกับกลุ่มทดลองจำนวน 150 คน
4. ทำการเก็บข้อมูลหลังการทดลองกับกลุ่มทดลองเป็น Posttest
5. นำผลที่ได้จากการทดลองมาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วสรุปผลการดำเนินการ

6. ผลการวิจัย

6.1 การเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาเป้าหมาย พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการวัดธรรมและด้านสามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งสองด้านแรกมีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.2 ผลสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาเป้าหมายในด้านการวัดธรรม และด้านสามัคคีธรรม ได้จัดกิจกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาเป้าหมาย ในด้านการวัดธรรมจำนวน 3 กิจกรรม และด้านสามัคคีธรรมจำนวน 5 กิจกรรม

6.3 ผลการทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในด้านการวัดธรรม และด้านสามัคคีธรรม ได้ทำการทดลองกับนักเรียนมัธยมปลายในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 150 คน และ

ผลการเปรียบเทียบการทดลองก่อนกับหลังการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในด้าน
 การวรรกรรม และด้านสามัคคีธรรม พบว่า คะแนนก่อนและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 .05 โดยคะแนนรวมหลังการทดลองสูงกว่าคะแนนรวมก่อนทดลองซึ่งหมายความว่าผลการส่งเสริมการเรียนรู้
 ประชาธิปไตยของเยาวชนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปได้ว่ารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนที่
 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไปทดลองใช้แล้ว ทำให้ผลการพัฒนาดีขึ้น

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 ด้านการวรรกรรม

จากผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือตามกรอบการศึกษาด้านการวรรกรรมคือแสดงความเคารพต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
 เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เคารพซึ่งกันและกันทางกาย ได้แก่ การ
 ให้เกียรติผู้อื่นเคารพกันทางวาจา ได้แก่ การรู้จักพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของ
 บุคคลเคารพในสิทธิของผู้อื่นเคารพในกฎระเบียบของสังคมได้แก่ การยึดมั่นในกรอบระเบียบของสังคม โดยใช้
 กิจกรรมกิจกรรมที่ 1 ปฐมนิเทศและ Pretest กิจกรรมที่ 2 พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยกิจกรรมที่ 3
 ร้อยดวงใจสู่วิถีประชาธิปไตยทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักมีความรู้ความเข้าใจและยอมรับมีการ
 พัฒนาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการวรรกรรมดีขึ้นบรรลุความมุ่งหมายที่กำหนดไว้สุดใจปองเรือ (2549, หน้า
 78-80) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างประชาธิปไตยด้านการวรรกรรมของนักเรียนโรงเรียน
 บ้านป่าหวายนั่งราษฎร์บำรุง อำเภอลำปาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ก่อนการพัฒนานักเรียนไม่กล้า
 แสดงออกด้วยกายวาจา ไม่มีความเคารพต่อความคิดผู้อื่น ไม่ยอมรับฟังหัวหน้าชั้น ไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาของ
 ห้องเรียน และไม่เข้าแถวในการบริการรับสิ่งของหรือไปเข้าแถวตามลำดับก่อนหลัง หลังจากดำเนินการพัฒนาโดย
 ใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การมอบหมายงานการนิเทศภายใน และการประชุมกลุ่มย่อยทำให้นักเรียนมี
 พฤติกรรมแสดงออก ด้วยความเคารพเทิดทูนสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ เข้าแถวรับสิ่งของหรือรับบริจาค
 ตามลำดับก่อน-หลัง เคารพผู้ฟังและผู้พูด และปฏิบัติตามข้อตกลงนักเรียน มีวิถีชีวิตที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้
 อย่างมีความสุขเหมือน อุดลย์ อาจนาวัง (2548, หน้า 102-103) ได้ศึกษาการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริม
 ส่งเสริมประชาธิปไตยโรงเรียนบ้านซบรวงไพร อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้กลยุทธ์การศึกษาดูงาน การอบรม
 เชิงปฏิบัติการทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้านคือ การวรรกรรม
 สามัคคีธรรม และปัญหาธรรม และระบบประชาธิปไตยนักเรียนทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่มทุกคนในกลุ่มมีส่วน
 ร่วมในการทำงานเพิ่มมากขึ้น นักเรียนได้คิดร่วมกันทำงานร่วมกันและแก้ปัญหาาร่วมกัน ครูจัดกิจกรรมการเรียน
 การสอนเพื่อสร้างเสริมประชาธิปไตย โดยเป็นกิจกรรมที่บูรณาการอยู่ในการสอนกลุ่ม ประสบการณ์/รายวิชาต่างๆ
 ตามปกติไม่ให้เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสอนเรื่องประชาธิปไตย

7.2 ด้านสามัคคีธรรม

จากผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตย ของเยาวชนในสถานศึกษาภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ ตามกรอบการศึกษาด้านการวรรกรรม คือการรู้จักประสานประโยชน์ของส่วนรวมหรือ

ประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นใหญ่ ร่วมมือกันในการทำงานหรือทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน ระดมความคิดร่วมกัน ไม่หลีกเลี่ยงหรือเอาเปรียบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เอาเปรียบหรือเห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยใช้กิจกรรมกำหนดกิจกรรมขึ้น 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย กิจกรรมที่ 2 ร้อยดวงใจสู่วิถีประชาธิปไตย กิจกรรมที่ 3 ปริศนาประชาธิปไตย กิจกรรมที่ 4 ศิลปะประชาธิปไตยรวมใจสมานฉันท์ และกิจกรรมที่ 5 ปัจฉินิเทศ Posttest โดยให้ปฏิบัติจริงและใช้เหตุการณ์สมมติ มีการพัฒนาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้านสามัคคีธรรมสูงขึ้น บรรลุความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กิรติชามัชฌิมา (2552, หน้า 104-106) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างคุณลักษณะวิถีประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกุง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า นักเรียนยังมีข้อบกพร่องไม่ตระหนักถึงความจำเป็น และไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงาน เสริมสร้างคุณลักษณะวิถีประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรมของนักเรียนยังขาดจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ขาดความรับผิดชอบ ขาดการตัดสินใจที่ดี ขาดการเคารพในระเบียบกฎเกณฑ์ไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน มองเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นสำคัญ หลังจากใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาทั้ง 7 กิจกรรม คือกิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมเข้าแถวตามคิว กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมเดินแถวกลับบ้าน กิจกรรมกลุ่มสี่ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และกิจกรรมวันสำคัญอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แล้วทำให้นักเรียนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกระบวนการคิด กระบวนการวางแผน กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนอย่างชัดเจน ซึ่ง สมพงษ์ นามบุตดี (2550, หน้า 92) ได้ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกกลาง อำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย พบว่า ผลการศึกษาคำถามใช้นวัตกรรมพัฒนาประชาธิปไตยของนักเรียนพบว่า หลังจากการใช้นวัตกรรมทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมเชิงประชาธิปไตยด้านคุณธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรมเชิงประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรมสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คล้ายกับ ตรีวิเศษ ทัพไทย (2549, หน้า 88-90) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยนักเรียนด้านสามัคคีธรรมโรงเรียนพยุหภูมิวิทยาคาร อำเภอพยุหภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ก่อนการพัฒนานักเรียนขาดความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสามัคคีธรรม เช่น การแสดงความคิดเห็นไม่มีการรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ในเรื่องของการทำงานไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน ไม่รู้จักการเสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลังดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติ การการอบรมนักเรียน การมอบหมายการดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยนักเรียนในรูปแบบสถานักเรียนมากขึ้น นักเรียนมีความเข้าใจในการดำเนินงานของคณะกรรมการนักเรียนในรูปแบบสถานักเรียนและองค์กรนักเรียน หลักการดำเนินการของห้องเรียนธรรมาภิบาลในรูปแบบคณะกรรมการพัฒนาห้องเรียน และใช้กระบวนการกลุ่มมากขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในด้านคุณธรรม สามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรมให้มากยิ่งขึ้น

2) ผลการศึกษาครั้งนี้ใช้เป็นข้อสนเทศในการส่งเสริมสนับสนุน และการจัดกิจกรรม คุณธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมทั้งตัวนักเรียน และทางครอบครัว เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการการเรียนรู้ประชาธิปไตยโดยใช้หลักธรรมให้กับนักเรียน

3) ข้อค้นพบจากการศึกษาที่สำคัญพบว่า การได้รับการอบรมคุณธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมของนักเรียนมีความสำคัญต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นทางสถานศึกษาควรนำเสนอเนื้อหาที่ยกย่องคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับนักเรียน ควรมีการสอดแทรกเนื้อหาคุณธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม เพื่อเป็นการปลูกฝังบ่มเพาะเมล็ดกล้าทางคุณธรรม ให้แตกหน่อออกไปในตัวนักเรียนที่ละเล็กที่ละน้อย เพื่อรอวันเติบโตใหญ่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรทางคุณธรรม แก่สังคมไทยต่อไป ครู - อาจารย์ จะต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่คณาจารย์ สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยงวิชาการต่างๆ นำกระบวนการคิด การปฏิบัติมาใช้เพื่อไปสู่เป้าหมาย นั่นก็คือ สังคมแห่งคุณธรรม

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาว่ารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้คุณธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรมที่ได้สร้างขึ้น สามารถพัฒนาด้านคุณธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม แล้วยังสามารถพัฒนาการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ให้ดีขึ้นด้วยหรือไม่

2) ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้คุณธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม เป็นต้น

3) ควรศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบ วิธีการ แนวทางการจัดการศึกษาที่สามารถส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

9. บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2542). **ประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กอบกุล ดิษฐรัมย์. (2543). รายงานการวิจัยพัฒนารูปแบบการสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน

ประถมศึกษาโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

กิริตชามัชฌิมา. (2552). การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างคุณลักษณะวิถีประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม

ของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกง. อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. การศึกษาค้นคว้าอิสระ.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ตรีวิเศษ ทัพไทย. (2549). การพัฒนาการดำเนินเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยนักเรียนด้านสามัคคีธรรม

โรงเรียนพัคฆภูมิวิทยาคาร. อำเภอพัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทัศนีย์ วิเศษแก้ว. (2533). การพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ในจังหวัด

มุกดาหาร : กรณีศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุดใจ ป้องเรือ. (2549). การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคุณธรรมของ

นักเรียนโรงเรียนบ้านป่าหวายนั่งราษฎร์บำรุง อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น. : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมพงษ์ นามบุตดี. (2550). การพัฒนาประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกกลางอำเภอโพนพิสัย

จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

อดุลย์ อัจฉรวัง. (2548). การพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยโรงเรียนบ้านซำวังไทร อำเภอเมือง

จังหวัดชัยภูมิ. การศึกษาค้นคว้าอิสระกศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

10. คำขอบคุณ

รายงานการวิจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง โดยใช้การธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยได้รับความช่วยเหลือสนับสนุน และการให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ จากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สถาบันวิจัยญาณสังวรท่านอาจารย์ธเนศ ต่วนชะเอม ดร.วาสิษฐพัชร วาฤทธิ นายสมควร แก้วชาลุน นายวสัน ฉายรัศมีกุล ผู้วิจัยจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยให้มีความถูกต้อง ขอกราบขอบพระคุณนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้สละเวลาในการเข้าร่วมประชุมเพื่อวิพากษ์ ตรวจสอบ และให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยเพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกส่วนงานที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและทดลองใช้รูปแบบ จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คุณความดีอันพึงได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องสักการบูชา พระคุณบิดา มารดา บุพการีผู้ให้กำเนิด ที่ท่านได้ให้ชีวิต ให้สติปัญญา ถึงความสำเร็จได้ทุกประการ